

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРОФОРМУВАНЬ

Кривець Ю.М., к.е.н., докторант

Херсонський державний аграрний університет

У статті розглянуті особливості, мета та завдання корпоративного управління агроформуваннями в Україні. Виявлені його проблеми та тенденції розвитку. Обґрунтовані системні переваги корпоративного управління та виявлені чинники їх набуття. Визначені основні напрями розвитку та вдосконалення корпоративного управління на основі моделювання центрів (підрозділів) відповідальності та їх функцій. Розроблені перспективи функціонування агрокорпорацій, пов'язані з управлінськими рішеннями та їх ефективністю.

***Ключові слова:** агроформування, приватні акціонерні товариства, агрохолдинги, корпоративне управління, чинники, ризики, проблеми, система, розвиток, удосконалення.*

Постановка проблеми. Основними цілями системи корпоративного управління є забезпечення поступального розвитку акціонерних товариств, підвищення їх ринкової капіталізації та узгодження інтересів акціонерів і заінтересованих осіб (стейкхолдерів). Протягом останніх років в Україні було досягнуто певних позитивних структурних зрушень у розвитку акціонерних відносин. Однак більшість акціонерних товариств мають недостатньо ефективну систему корпоративного управління, забезпечуючи мінімальний рівень прозорості та захисту прав акціонерів. Вирішення проблеми становлення ефективної системи корпоративного управління загострюється через низьку ліквідність фондового ринку, який є інсайдерським за своєю сутністю. Також спостерігається поглиблення корпоративних конфліктів і поширення рейдерства, незахищеність прав власності акціонерів (у т. ч. через домінування номінальних утримувачів цінних паперів) та інших стейкхолдерів, відсутність дієвих форм звітності, корпоративного контролю, публічності.

Структурні зміни акціонерного капіталу та перетворення відкритих і закритих акціонерних товариств у публічні та приватні акціонерні товариства в процесі трансформації системи корпоративного управління, яка виникла ще внаслідок першої хвилі первинної приватизації загальнодержавної власності, сприяли залученню фінансових ресурсів шляхом емісії акцій та похідних цінних паперів на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталу. Тому ефективність корпоративного управління є основою досягнення фінансово-економічної стійкості та сталого розвитку агроформувань.

Вона залежить, насамперед, від нормативно-правового та інституційного середовища, дієвого корпоративного контролю, управлінських рішень внутрішніх управлінських структур та інфраструктури корпоративного управління. Це потребує поглибленого наукового дослідження всіх складових трансформації системи корпоративного управління та розробки відповідного організаційно-економічного механізму корпоративного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку корпоративного управління присвячено багато наукових праць вітчизняних фа-

хівців, зокрема: В. Андрійчука, В. Базилевича, І. Бондар, З. Варналія, В. Вергуна, Л. Воротиної, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Грішної, В. Євтушевського, А. Задої, Д. Задохайло, Ю. Лупенка, В. Мандибури, П. Макаренка, М. Маліка, Л. Мармуль, О. Мозгового, О. Кузьміна, В. Осецького, А. Старостіної, Д. Черваньова, В.Шелудько та інших. У названих публікаціях значна увага приділена сутності агрокорпорацій та агрохолдингів, визначенню чинників та ризиків їх функціонування, формуванню організаційно-економічного механізму їх розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності, особливостей, ризиків та проблем корпоративного управління, обґрунтування його чинників, системних складників, моделей та напрямів розвитку й удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На ефективність функціонування аграрних підприємств впливає значна кількість чинників, одними із яких є організаційно-правові форми господарювання. Для ринкової економіки характерною є різноманітність форм власності, що також спричиняє наявність різних суб'єктів господарювання. Тому значну складність представляє обґрунтування їх вибору залежно від галузі функціонування. Особливо проблематичним уявляється вирішення цього питання в агропромисловому виробництві, оскільки воно характеризується складними інтеграційними міжгалузевими та коопераційними зв'язками, спеціалізацією, концентрацією, підвищеною ризиковістю господарювання тощо.

В Україні і у світі в цілому досить поширеним є механізм створення корпоративних структур насамперед через реєстрацію акціонерних товариств. У національній економіці, так як і в господарстві інших країн, така форма власності характерна для значної кількості суб'єктів господарювання і є досить ефективною та конкурентоспроможною. Це вимагає постійного удосконалення їх організації та управління.

Сучасне корпоративне управління – це складна економіко-правова система, що об'єднує норми законодавства, внутрішні нормативні документи та багаторівневу структуру управління, практику господарювання в державному та недержавному секторі [1, с. 116]. Це дає можливість корпораціям реалізовувати свої потенційні можливості доступу до фондів фінансового ринку, ефективно здійснювати господарську діяльність, нагромаджувати курсову вартість корпорації через підвищення вартості акцій і захищати інтереси акціонерів і суспільства загалом. Саме охоплення такого широкого спектру сфер діяльності корпорацій та високий рівень впливу їх економічної діяльності на конкурентоспроможність, потенціал ресурсів, аграрні ринки зумовлює актуальність дослідження проблем корпоративного управління.

Додатковим фактором важливості досліджень у сфері корпоративного управління є тривалий історичний період функціонування корпоративного управління, внаслідок чого у світовій економіці сформувались провідні економічні об'єкти (корпорації), вплив яких на світову економіку можна порівнювати із рівнем впливу окремих держав чи міжнародних фінансових організацій. Хоча і в економічній, і у правовій зарубіжній та вітчизняній літературі

існує певна невизначеність з поняттям “корпорація”, однак у правових базах розвинутих країн корпоративна форма організації діяльності має спільні риси і загальноприйнятим є твердження щодо ототожнення термінів “акціонерне товариство” та „корпорація”.

Структурно акціонерне товариство за рівнями управління можна поділити на верхній і нижній. Верхній рівень включає в себе акціонерів – безпосередньо власників корпорації та їх представників – раду директорів. Нижній рівень – це лінійні керівники (менеджери) і трудовий колектив. Як відомо, більшість акціонерних товариств в Україні виникли в процесі приватизації, тому важко їх ототожнювати з класичними корпораціями. Але з розвитком фондового ринку та ринкової інфраструктури акціонерні товариства дедалі більше набувають необхідних ринкових рис та все частіше виконують притаманні їм економічні функції – акумуляції та конкурентного перерозподілу капіталів [2, с. 158]. Виникнення великої кількості власників, як юридичних, фізичних осіб, значна частка держави у власності корпорацій зумовила необхідну мотивацію та зацікавленість в ефективному функціонуванні корпоративних суб’єктів господарювання.

Система корпоративного управління – це організаційна модель, покликана з одного боку, регулювати взаємовідносини між менеджерами компанії та її власниками, а з іншого – узгоджувати цілі різних зацікавлених сторін, забезпечуючи таким чином ефективне функціонування агроформування. Корпоративне управління передбачає також розподіл прав та обов’язків між учасниками корпоративних відносин. За рахунок цього формується структура завдань щодо діяльності корпорації, способи реалізації поставлених завдань і відстежуються результати діяльності.

Проте, практика функціонування вітчизняних корпоративних аграрних та агропромислових формувань свідчить про недостатній рівень організації управління ними. Це призводить до зниження економічної ефективності, конкурентоспроможності, фінансово-економічної стійкості підприємств, їх інвестиційної привабливості та ринкової частки. Основні недоліки корпоративного управління пов’язані з наступними чинниками:

- недосконалість нормативів та законодавства, що регулює діяльність корпорацій;
- наявність проблем впровадження інновацій та незахищеність прав інвесторів;
- низький рівень активності корпорацій на вітчизняному фондовому ринку внаслідок того, що контрольні пакети акцій належать великим власникам, які не зацікавлені в додаткових емісіях;
- непрозорість корпоративної фінансової звітності та політики;
- низький рівень соціальної відповідальності корпоративних формувань.

На нашу думку, найважливішим серед перелічених чинників є інституційні засади функціонування та розвитку агрокорпорацій, оскільки вони створюють правові передумови для врегулювання інтересів різних категорій учасників: держави, великих і дрібних акціонерів, членів трудового колективу та

менеджменту, населення загалом. Закон України “Про акціонерні товариства” детально прописує порядок створення акціонерного товариства, проведення його ліквідації, або злиття, приєднання, поділу, перетворення, а також виділення акціонерного товариства. У Законі розкриті основні вимоги до збільшення та зменшення статутного капіталу, анулювання акцій, порядок виплат дивідендів [3]. Отже, держава може виступати ініціатором поліпшення якості корпоративного управління переважно через зміни в законодавчому регулюванні.

Структурна модель корпоративного управління (в основі такої моделі покладений розподіл управлінських функцій між акціонерами та менеджерами корпорації) перебуває в стадії формування та становлення. Фактично на цей час формально існують розрізнені компоненти всіх традиційних моделей: відносно неконцентрована власність як в аутсайдерських системах; присутність постійної тенденції до концентрації власності та контролю, впровадження елементів перехресного володіння та формування складних корпоративних структур різного типу, що властиво інсайдерським системам [4, с. 317].

Таке об'єднання елементів існуючих систем корпоративного управління можна вважати однією з основних особливостей формування його моделі. В основу розвитку системи управління державних підприємств за час приватизації було покладено неіснуючі фінансово-економічні механізми. Залишаються невідпрацьованими основні механізми управління державними частками в статутних фондах цих корпорацій. Окреслені проблеми корпоративного управління в Україні потребують невідкладного розв'язання.

Отже, введення в дію нових законодавчих актів, які б ефективно регулювали питання захисту прав інвесторів у акціонерних товариствах, передбачали заходи із протидії рейдерським захопленням, є необхідним заходом удосконалення корпоративного управління [5, с. 782]. Доцільно також приділяти більше уваги розробці практичних рекомендацій щодо поліпшення функціонування корпорацій в Україні, які сприятимуть підвищенню економічної ефективності функціонування вітчизняних акціонерних товариств і формуванню позитивного інвестиційного іміджу корпоративних агроформувань серед іноземних інвесторів.

Також для підвищення якості взаємовідносин між акціонерами і менеджерами акціонерного товариства юридичний відділ у структурі управління корпорацією повинен виконувати такі функції: сприяти координації роботи усіх підрозділів акціонерного товариства, обміну інформацією між управлінськими підрозділами й акціонерами; готувати проекти корпоративних документів; вирішувати інші юридичні та організаційні питання, пов'язані з корпоративним управлінням в акціонерних товариствах (змісту функціональних обов'язків, розподілу повноважень, порядку документообігу тощо).

Аналіз особливостей формування та розвитку моделей корпоративного управління агроформувань в Україні свідчить про необхідність впровадження у практику господарювання наступних загальноекономічних заходів щодо їх удосконалення: формування сильного та стійкого приватного сектора; сприяння забезпеченню прав акціонерів, здатних брати активну участь у розвитку корпоративних аграрних формувань; удосконалювати нормативно-правові ме-

ханізми та засоби захисту прав дрібних власників акцій; підвищувати роль наглядових рад у процесах стратегічного планування, прогнозування, регулювання розвитку господарюючих суб'єктів; забезпечення участі працівників в управлінні, у власності та в розподілі прибутків; підвищення загальної, правової і корпоративної культури всіх суб'єктів корпоративного управління, їх ділової репутації та іміджу, соціальної відповідальності [6, с. 242].

Основними чинниками, що обумовлюють необхідність впровадження у практику діяльності великих вітчизняних агроформувань ефективного корпоративного управління, на нашу думку, є:

- вихід на європейський та світовий аграрні ринки й необхідність посилення власних конкурентних переваг;
- приєднання до угод міжнародного економічного співтовариства й важливість відтворення власної ідентичності та конкурентного потенціалу;
- покращання інвестиційного клімату та надання гарантій інвесторам, збільшення інноваційно-інвестиційної діяльності;
- ефективне використання корпоративних прав з метою підвищення ефективності енерго- та ресурсокористування, виробництва та його модернізації, обсягів експортно-імпортних операцій;
- забезпечення належної стабільності роботи товариств в стратегічно важливих для держави секторах аграрної економіки;
- вирішення проблеми зайнятості населення, оптимізації структури ринку праці, розвитку сільських територій;
- захист прав акціонерів та формування соціальної відповідальності загалом;
- підвищення якості та екологічної безпеки сільськогосподарської й продовольчої продукції, розвиток органічного виробництва.

Ми вважаємо також, що корпоративні структури повинні бути толерантними до інших форм господарювання агросфери [7, с. 56]. Вони мають співпрацювати з малими та середніми підприємствами у процесі забезпечення формування середнього класу на селі, підвищення добробуту, якості та рівня життя населення, соціального й екологічного розвитку сільських територій. Сучасні тенденції розвитку корпоративного управління охоплюють затвердження національних принципів корпоративного управління та їх адаптацію до міжнародних вимог.

В умовах вітчизняних реалій це означає збільшення обсягу інформації про корпоративне управління у річних звітах корпорацій; створення у складі керівних органів корпорацій підрозділу з аналізу та аудиту ефективності системи моніторингу та управління ризиками. Має бути деталізована інформація про склади керівних органів корпорацій, участь членів спостережної ради у засіданнях [8, с. 12]. Дивідендна політика повинна відображати дотримання агроформуванням ключового права акціонерів – права на доходи від участі у ньому.

Висновки. Рівень ефективності корпоративного управління є визначальним чинником ефективності ресурсокористування, впровадження інновацій, обсягів господарської діяльності, фінансово-економічної стійкості й ін-

вестиційного забезпечення, екологізації й соціальної спрямованості, конкурентоспроможності аграрних формувань. Як свідчить досвід та практика діяльності, удосконалення корпоративного управління сприяє більш активному залученню фінансово-інвестиційних ресурсів і, відповідно, – зростанню довіри до корпоративних суб'єктів на національному та міжнародному рівні.

Внаслідок ефективної реалізації корпоративного управління корпорації мають більші можливості досягнути вищого рівня конкурентоспроможності на аграрних ринках. Це відбувається за рахунок отримання конкурентних переваг шляхом розробок та реалізації як корпоративної стратегії конкурентоспроможності в цілому, так і окремих її функціональних стратегій. Насамперед, йдеться про техніко-технологічні, виробничі (операційні або бізнес-процесів), ресурсокористування, фінансово-інвестиційні, інноваційні, маркетингові стратегії; стратегії екологізації, зростання людського капіталу, трудових ресурсів та продуктивності праці, розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Буряк П.Ю. Корпоративне управління: особливості розвитку в Україні / П.Ю. Буряк, Н.Б. Татарин // Фінанси підприємств. – №6. – 2006. – С. 114-120.
2. Давиденко Н.М. Фінансові аспекти корпоративного управління / Н.М. Давиденко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. – 2008. – № 4. – Т. 1. – С. 156-165.
3. Закон України “Про акціонерні товариства” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50-51, ст. 384.
4. Івасів І.Б. Корпоративне управління у фінансових інститутах у структурі глобального фінансового регулювання / І.Б. Івасів // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2011. – № 31. – С. 312-321.
5. Носова О.В. Система корпоративного управління в умовах інституціонально-риночної трансформації / О.В. Носова // Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований; под ред. А.А. Гриценко. – Харків: Форт, 2008. – С. 769-784.
6. Пікуль Н.Г. Актуальні питання розвитку корпоративного управління в Україні / Н.Г. Пікуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2012. – № 34. – С. 239-247.
7. Румянцев С.А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток / С.А. Румянцев. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2003. – 149 с.
8. Уманців Ю.М. Формування української моделі корпоративного управління / Ю.М. Уманців // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 3. – С. 10-13.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК 332.2 : 008.2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Лантух А.О., асистент

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто концептуальні підходи до організаційно-економічного забезпечення стратегії сталого розвитку аграрного виробництва та суб'єктів господарювання у цій галузі в контексті сучасних проблем. На основі дослідження запропоновано шляхи удосконалення механізму організаційно-економічного забезпечення стратегії сталого розвитку аграрних підприємств в напрямі забезпечення збалансованості економічних, екологічних та соціальних завдань їх функціонування.